

Ponència
LA RECONVERSIÓ I
DINAMITZACIÓ DELS
ANTICS MUSEUS
LOCALS I COMARCALS I
LA SEVA COORDINACIÓ.
L'EXEMPLE DEL MUSEU
COMARCAL DE LA
CONCA DE BARBERÀ

16

Per Maties Solé i Maseres

1. Creació del Museu-Arxiu de Montblanc i Comarca

La fundació l'any 1958 de l'Associació Museu-Arxiu de Montblanc i Comarca es deu a l'entusiasme d'un grup de persones vinculades a Montblanc i a la conca per recuperar i defensar la cultura del país, i de manera particular, l'autòctona de la Conca de Barberà. Dels membres fundadors cal destacar Anton Andreu Abelló i els seus germans, Lluís Alfonso i Andreu (donant de l'edifici), Josep M. Poblet i Guarro (escriptor), Josep Porter i Rovira (llibreter), Artur Potau Torre de Mer (artista pintor) i altres membres de la vila, com Badia, Castellví, Cervelló, Jàvega, germans Masdeu, París, Requesens, Solé, germans Torrell, etc., a part d'un grup de joves. Així esdevingué ràpidament la primera entitat cultural de la comarca, després de la guerra civil, uns anys certament difícils, sobretot per reivindicar la nostra identitat nacional; el nom de Museu, com a tal, era la excusa oficial. Fou el primer museu i arxiu creat a la conca, ja que anteriorment no n'hi havia existit mai cap. Amb la creació del museu-arxiu es recuperà la tradició cultural de la comarca, que abans de la guerra civil havia estat molt rica en entitats culturals i recreatives, publicacions periòdiques, activitats de caire cultural i social...

El neguit dels fundadors ja va propiciar l'any 1947 que el centre històric de Montblanc fos declarat monument nacional; també col.laboraren en l'activació de la restauració del monestir de Poblet.

Aquesta associació, des de la seva fundació, es va anar vertebrant en diferents seccions de temàtica diversa a fi de donar cabuda a totes les inquietuds de la gent, i es crearen: la secció arqueològica, el grup sardanista o secció folkòrica, l'arxiu-biblioteca, el cine-club, el cinema amateur, la secció fotogràfica, etc.

El fons del museu s'incrementà gràcies a la donació de particulars i la recuperació de materials de tota mena, sobretot etnològics, i amb el gran fons arqueològic provinent principalment de l'excavació de jaciments de la zona per part de la secció arqueològica del museu i en col.laboració amb el Museu Nacional Arqueològic de Tarragona, principalment. L'any 1978 es creà una nova secció, el Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, i des de fa pocs anys, el Centre d'Història Natural de la Conca de Barberà. Això ha fet que s'hagin incrementat i potenciat notablement les tasques d'investigació i publicació de temes locals i comarcals, que avui en dia representen l'únic punt de referència bibliogràfica per als estudiosos de la Conca de Barberà.

Totes aquestes seccions del museu actuen de manera interdependent, i tenen representació directa cadascuna a la Junta de Govern del Museu, que és l'òrgan representatiu de l'associació.

Durant els 36 anys de vida del museu s'han dut a terme gran quantitat d'actes, entre els quals cal destacar: l'Exposició d'Art Català Contemporani l'any 1965, amb la participació d'artistes com Miró, Tàpies, Subirachs, Fenosa, etc.; l'organització de la VIII Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos de l'any 1966, una de les més importants quant a participació; el Congrés d'Arquitectura Típica Regional l'any 1968, celebrat a Tarragona, Poblet i Montblanc; les Festes de Cultura Popular Pompeu Fabra l'any 1970, que tingueren un gran renom arreu dels Països Catalans; l'organització de diverses edicions de les Biennals d'Art de Montblanc; seminaris d'art medieval a Montblanc, organitzats conjuntament amb la Universitat Autònoma de Barcelona; gran quantitat de conferències i debats de diversa temàtica a càrrec de personalitats de l'àmbit cultural català, etc.

L'any 1978 es féu la primera instal·lació del museu, en un primer intent d'introduir el nou concepte pedagògic; que fou inaugurada pel Molt Honorable President de la Generalitat de Catalunya, Sr. Josep Tarradellas. I l'any 1983 es dugué a terme la celebració dels actes commemoratius del 25è. aniversari del Museu-Arxiu.

2. Reconversió i dinamització

Restituïda la Generalitat de Catalunya, el Museu-Arxiu de Montblanc i Comarca, a part desenvoluparà les

seves activitats específiques, destaca de manera activa en la participació a les assemblees de museus de Catalunya (nascudes del Congrés de Cultura Catalana); dóna suport a la creació del nou Servei de Museus del Departament de Cultura de la Generalitat l'any 1980; col.labora en la realització de les Primeres Jornades de Museologia per a Museus Locals i Comarcals, celebrades a Montserrat i a Montblanc l'any 1981; col.labora en la redacció del *Llibre blanc dels museus de Catalunya* i en la creació de l'Associació de Treballadors de Museus de Catalunya l'any 1983, en què el Museu Comarcal de la Conca de Barberà fou el representant de les comarques de Tarragona, fins a la seva desaparició.

Durant aquesta època, organitzat ja el Departament de Cultura de la Generalitat, i en plena tasca d'aconseguir una política de museus a Catalunya, la Junta de Govern del Museu-Arxiu, a instàncies del seu director, es va plantejar el dilema de dinamitzar el museu per tal de posar-lo al dia, i així poder refermar i ampliar el concepte fundacional de museu comarcal, subscriuint conveni amb la Generalitat de Catalunya, o bé tancar les portes abans de morir per inanició. Després de llargues reunions i contactes amb el subdirector general de museus, i solucionades algunes reticències per part d'alguns dels membres de la Junta de Govern i col.laboradors del museu, finalment l'any 1982 se signà el conveni, i a partir d'aleshores esdevingué el Museu Comarcal de la Conca de Barberà, integrat a la Xarxa de Museus de Catalunya. Es creà un patronat, com a òrgan de gestió, format pel Departament de Cultura de la Generalitat, l'Associació Museu-Arxiu i l'Ajuntament de Montblanc (com a capital de la comarca). Cal destacar que aquest conveni ha estat el més atípic de tots els signats amb altres museus, perquè el museu era part integrant i indivisible d'una entitat cultural i perquè la titularitat no era municipal, com passava amb la majoria dels altres museus de Catalunya, sinó que es tractava d'una associació privada.

L'any següent el Servei de Museus i el Patronat del Museu Comarcal de la Conca de Barberà encarregaren un estudi previ a la redacció del projecte museogràfic. Aquest estudi, que consistí en una anàlisi de la realitat cultural de la Conca de Barberà, és el que marcà la pauta del futur museu, i fou aprovat pel patronat. Posteriorment es realitzà i també s'aprovà el projecte museogràfic definitiu, que contempla un nou concepte integrador d'àmbit comarcal, que va més enllà del plantejament tradicional dels ecomuseus. El nou museu comarcal inclou tant els museus existents com els de nova creació, i s'estructura en un nucli o seu central a Montblanc i unes seccions monogràfiques situades en diversos punts de la comarca, amb la temàtica característica de cadascun d'aquests llocs:

- SEU CENTRAL. Montblanc

El nou muntatge museogràfic, obert al públic el setembre de l'any 1992, consisteix en l'ampliació i remodelació de l'espai expositiu i de serveis administratius centrals. També es crearen una àrea de restauració i una àrea pedagògica destinada a organitzar i coordinar les activitats adreçades als grups escolars que visiten tant la seu central com les seccions monogràfiques del museu comarcal.

Els materials d'història, art i etnografia comarcals de la seu central s'exposen dividits en diversos àmbits: la conca antiga, que comprén des del paleolític fins a la cultura romana; la conca medieval, que abasta des del segle V fins al XV; la conca moderna, on s'explica la crisi dels segles XVI i XVII; la conca contemporània, que comença amb les guerres del segle XVII i arriba fins a l'actualitat; l'art contemporani a la conca, amb obres pictòriques procedents de les biennals d'art de Montblanc, i una planta dedicada a l'etnografia comarcal, on es representen una part dels oficis tradicionals de la conca.

- MUSEU DE CIÈNCIES NATURALS. Montblanc

Aquest és el museu o secció introductòria del museu comarcal per la seva funció d'explicar el medi natural de la comarca. En aquesta secció monogràfica es mostraran col.leccions de geologia, zoologia i botànica de la Conca de Barberà, especialment de les muntanyes de Prades per la seva gran importància. Estarà ubicat a l'edifici Presó Nova de Montblanc, i serà la seu del Centre d'Història Natural de la Conca de Barberà, que té com a finalitat estudiar, divulgar i defensar el patrimoni natural. Actualment el Museu es troba en fase de muntatge.

- MUSEU D'ART. Montblanc

L'any 1979 l'escultor Frederic Marés va cedir a la vila de Montblanc una notable col.lecció d'obres d'art, principalment pintura i escultura, i es fundà el Museu Marés a l'antic edifici medieval de Sant Marçal, restaurat

amb aquesta finalitat, que ha estat obert al públic fins l'any 1992. En el nou projecte museogràfic es contempla la reinstal.lació d'aquesta col.lecció en el nou museu d'art i també s'amplia amb l'obra de pintors i escultors documentats a la Conca de Barberà al llarg del temps.

- MUSEU MOLINS DE LA VILA. Montblanc

Els molins de la vila són un conjunt arquitectònic medieval, situat entre els rius Francolí i Anguera, format per dos molins fariners hidràulics; el més gran, de quatre moles, anomenat «molí de la Volta», i el més petit, de dues moles, anomenat «molí Xiquet». L'Associació Museu-Arxiu adquirí aquest conjunt l'any 1984 per integrar-lo com a secció monogràfica del Museu Comarcal de la Conca de Barberà dedicada a la ciència i la tècnica, tal com ja es preveia en el projecte museogràfic. Des d'aleshores s'ha restaurat i s'ha incoat l'expedient per a la declaració de BIC (bé d'interès cultural), com un dels molins més importants de Catalunya. El molí de la Volta s'ha equipat i posat en funcionament amb el sistema tradicional per a moldre gra. També conté una síntesi històrica dels molins de la vila i l'evolució dels molins fariners des de la prehistòria. Aquestes instal.lacions estan obertes al públic des del mes de setembre de 1994.

- MUSEU DEL VIDRE. Vimbodí

Aquesta secció monogràfica està muntada de manera que s'explica la història del vidre des dels seus orígens fins a l'actualitat i s'exposen peces de vidre bufat fabricades a Vimbodí a principis del segle XX. També s'han construït uns forns a la planta baixa per a la fabricació artesanal de peces de vidre de cara a la imminent creació d'una escola-taller de vidriers, per poder recuperar aquesta tradició que tant renom va donar a la vila de Vimbodí fins als anys cinquanta, que és quan desaparegué aquesta indústria. Actualment està finalitzada la part expositiva i només manca posar en funcionament els forn de vidre, on els visitants podran contemplar el procés de fabricació de peces de vidre bufat.

En l'estudi previ d'aquest projecte museogràfic es contemplava a més la incorporació d'unes altres seccions monogràfiques a la Conca de Barberà, que de moment no estan incorporades al museu comarcal per diferents motius:

Museu del Cister, monestir de Poblet. Vimbodí

El projecte preveu la creació d'un museu del Cister centrat sobretot en l'expansió d'aquest orde a Catalunya i en la seva transcendència històrica, amb una nova redefinició i concepte de museu d'història, que en aquest cas concret ultrapassa l'àmbit comarcal. Aquesta idea és perfectament factible que la incorpori i la dugui a terme el mateix patronat que gestiona el monestir.

Museu del Cooperativisme Agrari. Barberà de la Conca

Aquesta secció monogràfica del museu comarcal estaria dedicada al cooperativisme agrari, pel fet històric que a finals del segle passat es va crear la primera cooperativa vitivinícola de tot l'Estat espanyol a Barberà de la Conca. De moment aquest projecte no s'ha desenvolupat, principalment per manca de recursos econòmics per habilitar l'edifici on aniria ubicat.

Museu de Santa Coloma de Queralt

En el projecte es preveu que la zona de Santa Coloma de Queralt, veritable subcomarca dins la Conca de Barberà, mostri la seva realitat històrica en un museu pluridisciplinari. Esperem que aquest projecte es pugui dur a terme més endavant.

3. Coordinació amb els estaments públics

A partir de la signatura del conveni, l'any 1982, el Museu Comarcal de la Conca de Barberà és gestionat per un patronat i finançat per la Generalitat de Catalunya, l'Ajuntament de Montblanc i l'Associació Museu-Arxiu (que és la que aporta l'edifici, les instal.lacions i el fons del museu). Posteriorment s'hi integrà la Diputació de Tarragona en establir aquesta entitat conveni amb la Generalitat de Catalunya per ajudar i subvencionar els

museus de les comarques de Tarragona, especialment els comarcals. A més, pel fet que l'edifici Casal dels Josa, seu central del museu, hagués estat declarat monument nacional per part de la Direcció General del Patrimoni Artístic, aquesta subvencionà les primeres obres de restauració, rehabilitació i ampliació de l'edifici. Posteriorment la Diputació de Tarragona també signà conveni amb la Generalitat en matèria de restauració de monuments, i mitjançant aquest concepte es cobriren part de les despeses de les obres dels edificis de la seu central i de les seccions monogràfiques: Museu del Vidre i Molins de la Vila. Cal remarcar l'aportació econòmica de la diputació, que ha representat una valuosa ajuda per tirar endavant aquest projecte de museu comarcal.

El Museu Comarcal de la Conca de Barberà, representat pel seu director, entrà a formar part de la comissió permanent de la Xarxa de Museus de Catalunya, com a representant dels museus de les comarques de Tarragona, i també col·laborà en el primer projecte de llei de museus, en què els museus comarcals eren els vertebradors de la inicial política museística de reforçament de les comarques, amb una estreta coordinació entre museus comarcals i museus locals.

4. Realitat actual

L'aprovació, l'any 1993, de la llei de museus, pactada de manera precipitada amb les forces polítiques del Parlament de Catalunya, sense cap reunió ni comentari previ amb la gent relacionada amb els museus, es féu a corre-cuita (sense saber-ho ningú, ni el mateix Servei de Museus). A partir d'aquí es trencà la política inicial de museus, i tornàrem a partir des de zero després de tretze anys d'il·lusions; se suprimí la Xarxa de Museus (sense que la comissió permanent ni tan sols hagués fet el reglament intern); el Servei de Museus fou degradat de categoria i passà a servei d'atenció als museus; la nova llei oblidà els museus comarcals i locals i quasi ni els anomenà. La Generalitat traspassà als Consells Comarcals els compromisos contrets mitjançant els convenis signats amb els museus, i establí una partida de vergonya per al seu finançament, amb una retallada del pressupost de museus locals i comarcals, tot com a conseqüència de voler crear un artificial museu nacional de Catalunya i poder fer encàrrecs de projectes supermilionaris a tècnics de realitzacions extraterrestres. Per completar el cercle, es desenterrà la mòmia de la junta de museus, amb la idea equivocada que amb el nomenament dels nous membres s'eliminassin les rivalitats entre els diferents propietaris dels grans museus de la ciutat comtal, una situació que encara avui no ha estat resolta pel fet que es va donar prioritat al plantejament amb un caire polític per damunt de una veritable política de museus que s'havia d'haver fet.

Amb tot això, el nombrós col·lectiu de gent que treballa i col·labora amb museus de Catalunya no té dret a dir res, s'ha de començar des de zero i que cadascú s'espavili, o, com algú va dir: "*Que cada palo aguante su vela*". A més això és agreujat pel gran nombre de museus que hi ha a Catalunya (gairebé tres-cents, el percentatge per càpita més elevat de tot el món).

La realitat de la situació actual dels museus de Catalunya és alarmant; la gent dels museus no gosem dir-ho, però tots sabem que manca quelcom, que cal disposar d'un organisme o associació que ens englobi i defensi, i així poder retornar aquella il·lusió inicial perduda, mitjançant el retrobament d'una necessària i autèntica política museística per a Catalunya.